

ÉLETVESZTÉS

Első rész

Most, amikor elkezdem írni az alábbi történetet, járvány van terjedőben. Az emberek, ha egyáltalán kilépnek az utcára, maszkot viselnek, az pedig eltakarja orukat-szájukat. A másik emberi lénytől három lépésnyi távolságot kötelező tartani. Én is eltávolodom három lépésnyire attól a férfitől, akivel megtörténnek a most leírandó események. Sőt, a szó átvitt értelmében maszkot is adok rá, vagy legalábbis eltakárom az arca egy részét.

Kezdem a névvel: Por Zsolt. Az olvasó azt hiszi, miután megtörtént a bemutatkozás, máris továbbléphetünk. Csakhogy a név a hivatalos okmányokban egybe van írva, és az illetőt valójában úgy hívják: Porzsolt. Ez a családneve. Nem példa nélküli az ilyen bizonytalanság. Volt egy vitéz honvédtábornok, az Aradon kivégzettek egyike: sokáig azt hittem, hogy Nagy Sándor a neve, aztán kicserélték az utcatáblát, és kiderült, hogy valójában Nagysándor József. Ismerem egy Kis Pál nevű fiút, aki utóbb Kispál Tamás néven lett egyetemi tanár.

Por Zsolt fordítva járt el. Családnevét kettévágta, és eredeti keresztnévét eldobta, mondván: márpedig ő nem Ernő. Első barátnőjével is azért szakított, mert a lány Ernőkének szólította. Akkor inkább nem találkozik vele, csak ezt az Ernőkét ne hallja többé. Soha többé.

Felnőttkora első éveitől Por Zsoltként mutatkozott be, így is írta alá a nevét. Ebből időnként kellemetlenségek és bonyodalmak adódtak. Egyszer az Adó- és Vámhivatal nem fogadta el az adóbevallását az aláírás miatt. Még a Haller utcába is behívták egy kis elbeszélgetésre. Máskor meg a bankban vette észre a tisztviselő nő éber szeme, hogy nem egyezik az aláírás az igazolványon olvasható névvel, és nem volt hajlandó kiadni a folyószámláról azt a nagyobbacska összeget, amelyre Por Zsoltnak – a bank álláspontja szerint Porzsolt Ernőnek – szüksége lett volna.

Tudta ő, hogy az illetékes minisztertől névváltoztatást kellene kérvényeznie, és akkor hivatalosan is megszabadulhatna a gyűlölt Ernőtől, de képtelen volt rászálni magát.

Egyrészt az anyjától kapta ezt a nevet. Az édesanya ragaszkodott hozzá, már-már esze-lős makacssággal, hogy Ernőnek anyakönyvezzék első – és, utólag hozzátehetem: egyetlen – fiát, ugyanis annyira kedvelte Ernest Hemingwayt, hogy valósággal rajongott érte.

Folyton a fényképeit nézegette: az újságokból, képes hetilapokból kivágta, gyűjtötte őket. Talán egy kicsit szerelmes is volt Ernestbe. Vagy talán egy másik Ernő nevű férfiba volt szerelmes, és Por Zsolt ernősége ennek emlékéért őrzi. Ezt a gyanút Por Zsolt megalázkodónak, sértőnek érezte, mégis úgy látta: az ő Ernő-mivolta az anyjáról maradt rá. Voltaképpen ez az egyetlen anyai öröksége, amellyel rendelkezik, így tehát nem volna helyes, ha elherdálná.

Másrészt azért sem rugaszkodott neki, hogy elintézte a névváltoztatást, mert iktózt az elintéznivalóktól. Nem tudott és nem is akart elintézni jóformán semmit.

Márpedig most, a jelen írásmű kezdetén Por Zsolt belefutott egy elintéznivalóba. Ezt ő úgy érezte és értelmezte, hogy egy pofonba futott bele, erőteljesbe, csattanósba.

Az elintéznivalót röviden úgy foglalhatom össze, hogy Por Zsoltnak – illetve az okirat szerint Porzsolt Ernőnek – egy megadott időpontban meg kellene jelennie egy bizonyos helyen, és át kellene vennie egy bizonyos összeget. Ezt érezte ő sérelmesnek és megszegénytítőnek. Azon túlmenően, hogy már megint lemnőzték.

Joggal kérdezi az olvasó: miért muszáj emiatt megsértődni vagy felháborodni? Az állampolgár jelentkezik dr. Tóth Éva közjegyzőnél, és átvesz tőle 30.000 forintot.

Elképzelhető, hogy ezt az írásművet nem a közeljövőben, hanem később, talán évtizedek múlva olvassa valaki. Az ő kedvéért érzékeltetnem kell, mekkora összegről van szó. Akkoráról, hogy elvesztése már számottevő bosszúság, elnyerése viszont nem segít ki az ínségből. Ennyi pénzért egy használt horgászbot kapható, üvegszálás, de nem a legjobb márka, és nem a legjobb állapotban. Egy „Karakorum” hegymászobakancs, de csak árleszállításkor. Egy palack „Veuve Clicquot Ponsardin Brut” pezsgő, amely nem éri el azt a legmagasabb szintet, ami elvárható egy komoly, kézműves Champagne-itól, de megbízható, szerethető és a végtelenségig élvezhető.

Ezt az összeget a kárrendezési hivatal ítélte meg Por Zsolt számára, mégpedig Porzsolt Zoltán után és, ahogy az okiratban olvasható, „életvesztés miatt”.

Egy személynek – esetünkben Por Zsoltnak – át kell vennie egy másik személy életvesztése miatt egy üveg pezsgőt vagy egy pár bakancsot.

Por Zsolt nem kívánta elfogadni ezt az összeget. Ha ennek tízszeresét – tíz üveg szerethető és a végtelenségig élvezhető francia pezsgő árát – ajánlotta volna fel a hivatal, neki az sem kellett volna.

Porzsolt Zoltán egy szóke kisfiú volt, Porzsolt Árpád és Magda öccse. A jelen történet szereplője nem találkozhatott vele, mert ő az 1950-es évek végén született, Porzsolt Zoltán pedig 1944-ben, a nagyváradi gettóban látták utoljára, akik látták, és akiknek utóbb módjukban állt számot adni róla. Ők is csak annyit mondtak, hogy „szóke kisfiú volt”. Az egyetlen kivétel, aki a bevagonírozás után is látta még egy darabig, és beszélhetett volna róla, Magda néni volt, a nővére, de ő is csak azt mondta, élet folyamán összesen kétszer vagy háromszor, hogy „szóke kisfiú volt”.

Por Zsolt időnként számolgatta, hány éves lett volna az egykori szóke kisfiú 1978-ban, amikor ő elkezdte egyetemi tanulmányait, vagy 1991-ben, amikor megszületett a harmadik gyereke.

Hogy nézett volna ki? Milyen jellemvonásai szilárdultak volna meg az idő múltával? Mennyire és miben hasonlította bátyjára, aki Por Zsolt apja volt?

Mindannyiszor belátta, hogy az ilyen képzelgések – az ő kifejezésével: „konjunktív rekonstrukciók” – fölösleges többletterhet jelentenek.

Magda néni 1944-ben huszonkét éves volt. Egészséges, fiatal nőként Birkenauból egy Stuttgart környéki hadiüzembe került, ahol az üzemeltetők nem törekedtek embervesztés szándékos előidézésére, mert nem akartak új meg új munkaerő betanításával időt veszíteni, ezért a körülményekhez képest jók voltak a túlélési esélyek. Így tehát túlélte.

Porzsolt Árpád másfél évvel volt fiatalabb a nővérénél. Munkaszolgálatosként szovjet hadifogságba esett. Négy évet töltött különböző fogoly- és munkatáborokban, ahol a hideg és az éhezés miatt rosszak voltak a túlélési esélyek. Ennek ellenére túlélte.

Zolikára nézve nem beszélhetünk esélyekről, még rosszakról sem, jókról végképp nem. Gyerek volt: nővérénél kilenc, bátyjánál hét és fél évvel fiatalabb. Por Zsolt sokszor hallotta különböző személyekről, hogy „elvitték”, és hogy „nem jött vissza”. Fiatalkorában beletelt egy időbe, amíg megértette, milyen egészen különböző okokból használják a beszé-

lők ezt a hazug körülrírást, miért nem nevezik nevén azt a bűncselekményt, amely a mondat alanyát meggátolja a visszatérésben: a gyilkosságot.

Porzolt Zoltánról még annyi sem hangzott el, hogy nem jött vissza. Történetünk szereplője azt és csak azt hallotta róla, hogy szóke kishű volt. Most viszont az is kiderül a kárrendezési hivatal értesítőjéből, hogy volt neki egy élete, amelyet elvesztett. Ahogy a lakáskulcsát vagy a pénztárcáját is elveszti némelykor az ember.

„Hatvanegy évvel ezelőtt elvesztettem jó állapotban lévő, alig használt életemet. A becsületes megtaláló pénzjutalomban részesül.”

A jelen történet szereplője megírta egy rövid levélben a kárrendezési hivatalnak, hogy ő nem kérte az életvesztés miatti kártérítést, és azt nem is hajlandó elfogadni. Elvégre nem találta meg az elvesztett életet, így nem is szolgáltathatja vissza.

Válasz nem érkezett.

Telt-múlt az idő, és Por Zolt lassacskán elfeledkezett az egy palack pezsgő vagy egy pár bakancs áráról, sőt még arról is, hogy lett volna neki egy apai nagybátyja, de mégsem lett, mert elvesztette az életét valahol Szilézia és Galícia között, egy gázkamrában.

Való igaz, a kártérítést Por Zolt nem kérte. Azaz nem ő kérte. De attól még a kérelem létezett. Be volt adva. Nagynénje, Magda néni adta be, még Por Zolt apja halála előtt, mert Porzolt Árpád aláírása is szerepelt a beadványon, és Magda néni mindkettőjük nevében fogalmazott.

A családban Magda néni volt az ügyintéző. Magda néni két dolgot tudott: spórolni és ügyeket intézni. Ő maga azt mondta mindenkori céljáról, hogy „kitapossa”. Erőszakos, rámenős természetű volt, ellentétben öccsével, Árpáddal, akit gyámoltalan, már-már pipogya emberként tartottak számon.

Amikor Árpádnak egy ismerőse egy bizonyos összeggel tartozott, és nem akarta megadni, Magda néni kitaposta belőle. Addig telefonált az öccse ismerősének, járt a nyakára, kereste fel otthonában és munkahelyén, amíg az illető – Magda néni jelenlétében! – vissza nem szolgáltatta Árpádnak a pénzt.

A telefonvonalat is Magda néni taposta ki. Akkoriban szinte lehetetlen volt privát telefonhoz jutni. Akiknek mégis volt, azok vagy a párt- és államapparátus vezetői vagy ilyen vezetők kliensei voltak, és protekcióval szereztek. Lehet, hogy Magda néninek is volt efféle összeköttetése, de ő nem ezzel dicsekedett, hanem azzal, hogy kitaposta a telefont. Először saját maguknak. A férjét Vékony Tamásnak hívták: sovány, hallgatag, rosszkedvű ember volt, aki szereplőnket mindig a teljes nevén szólította, és mindig ugyanazt kérdezte tőle: „Na, hogy megy a tanulás, Porzolt Ernőke?”

Aztán, ahogy jó testvérhez illik, Magda néni az édes öccsének is kitaposta.

Bement a postára, a telefonvonal-gazdálkodási főosztályra. Kidobták. Visszament. Beadványokat írt az öccse nevében, Ernő apjának csak alá kellett írnia őket. Bement a kerületi tanácsához, ahol volt egy ismerőse, aztán bement a kerületi pártbizottsághoz is, ahol rögtön összeismerkedett valakivel.

Egyszerre csak megjelent egy szerelő Porzoltéknál, és másnap már csengett a lakásban a telefon. Igaz, nem fővonal volt, hanem csak úgynevezett „ikervonal”, és az ismeretlen ikertárs miatt néha órákig lehetetlenség volt telefonálni: de akkor is, telefon volt, megvolt. Porzolték gyorsan rákaptak az otthoni telefonálás ízére.

Vékonyné hasonló energiával taposta ki a személyautót, amelyre máskülönben évekig várni kellett, saját maguknak egy Trabantot, Porzoltéknak egy Zsigulit. Kitaposott minden olyan árut, amelyet akkoriban hiába keresett a gyanútlan vevő: hentesnél a májat, vegyesboltban a sört, villamossági üzletben a zseblámpaelemet. A vadonatúj női biciklit akkor taposta ki a lányának, Matildnak, amikor használt kerékpárt is alig lehetett szerezni.

A rendszerváltás után elhatározta, hogy a kártérítést is kitapossa. Szavajárása volt: „Ami jár, az jár.” Mondogatta: „Nehogy már bennük hagyjam azt a kis pénzt!” Nem nevezte néven, kik azok a „bennük”.

Először a férje, Tamás bácsi szülei kerültek sorra. Őket a nyilasok 1944 karácsonyán valahol a pesti oldalon belelőtték a Dunába. Sietni kellett velük, mármint az életvesztésükhöz kapcsolódó kérelemmel, mert Tamás bácsi betegeskedett, és Magda néni aggódott, hogy meghal, mielőtt a kérelmet befogadja a hatóság.

Tamás bácsi egyik bátyja Ukrajnában munkaszolgálatosként aknát szedett, és felrobbant. A kártérítéshez bizonyítani kellett, hogy előzőleg nem részesült balesetvédelmi oktatásban, és nem kapott aknakereső felszerelést. Ez beletelt egy időbe, de Magda néni kitaposta a bizonyítékként szolgáló iratokat is.

Tamás bácsi másik bátyját egy szigorúan őrzött menetben elindították Ausztria felé, de Komáromig sem jutott el, mert útközben egy cső kukorica miatt, amelyet az előzetes figyelmeztetés ellenére letört az országút szélén, félreállították és agyonlőtték.

Volt egy nővére is Tamás bácsinak, ő egyszerűen csak „eltűnt”. Magda néni addig nem nyugodott, amíg fel nem hajtott egy túlélőt, akiből kitaposta a tanúvallomást, hogy Vékony – azaz Weich – Elzát sáncmunkára vitték, ahol fertőző bélgyualladást, úgynevezett ukrán betegséget kapott, és belehalt.

Ezt követően Magda néni a saját és az öccse szülei – Porzsolt Ármin és Etelka – életvesztése után járó kártérítést intézte. Ők ugyanazon a vasúti szerelvényen utaztak Szilézia és Galícia határvidékére, amelyiken Magda és a szőke kisfiú, és az utóbbihoz hasonlóan „ők sem jöttek vissza”.

Végül, egy kicsit később, Magda néni a kisebbik öccse, Zolika életvesztése kapcsán is benyújtotta a kártérítési kérelmet. Aztán meghalt.

Nagyobbik öccse – szereplőnk apja –, Árpád valamivel hamarabb, férje, Tamás kevéssel utóbb halt meg. Ő, amíg élt, az utcán is a felesége után haladt, mintegy a nyomdokaiban.

És most, alig öt év elteltével, megérkezik a kérelem kedvező elbírálása.

Por Zsolt, ha lett volna módja rá, megmondta volna Magda néninek, hogy nem helyesli ezeket a kártérítési igényeket. Azt a látszatot keltik, és annak a hazugságnak a fenntartásához járulnak hozzá, hogy káresetek történtek, olyanok, amelyeket meg lehet téríteni. Csakhogy ezt a véleményét nem fejthette ki, mert az utolsó tizenkét évben egyszer sem találkozott Magda néniel, és telefonon sem beszélt vele. Magda néni, amíg Por Zsolt eljárt hozzájuk, egyetlen témáról volt hajlandó beszélni, arról, hogy a testvéreknek szeretniük kell egymást.

Ezt Por Zsolt évekig hallgatta, aztán egyszer közölte Magda néniel, hogy nem akarja hallani többé. Soha többé. A következő látogatáskor Magda néni mégis kinyilatkoztatta, keserű szemrehányással a hangjában, hogy a testvéreknek szeretniük kell egymást. Mire Por Zsolt elköszönt, és ezután nem lépte át Vékonyék küszöbét többé. Soha többé.

Volt egy húga, akit nem szeretett, mert nem volt mit szeretni rajta. Gyerekkorában ő is azt hitte, hogy a testvéreknek szeretniük kell egymást, és ki tudja, talán még szerette is volna, bár Verán nem volt mit szeretni, ha Magda néni ezt nem parancsolja meg, és nem kéri számon annyira kíméletlenül. Ő azonban azt hitte, hogy a testvéri szeretetet ugyanúgy ki lehet taposni, mint a Csepel Tihany 26-os női biciklit a Corvin áruház kerékpár-részlegén.

Por Zsoltnak nem volt zenei hallása, nem tudott rajzolni, sem hat- vagy hétjegyű számokat fejben összeszorozni, egyvalamihez viszont volt érzéke: a szívós, makacs ellenálláshoz.

Most is, a jelen történetben ez az egyik oka annak, hogy nem hajlandó megjelenni dr. Tóth Éva közjegyző zuglói, Cházár András utcai irodájában. A közjegyző asszony ugyanis nemcsak őt rendelte be a megadott időpontra, hanem apja özvegyét, Pálmai Klárát is, továbbá Magda néni lányát, Vékony Matildot, és saját hűgát, Porzsolt Verát. Ez utóbbival pedig nem szeretett volna találkozni. A másik két nővel sem igazán, de a hűgával végképp nem.

Megírta egy rövid levélben a közjegyző asszonynak, hogy nem fogadja el az életvesztés miatti kártérítést, és nem megy el az irodába, ahová be van rendelve. Azt hitte, ezzel a levéllel is ugyanaz történik, mint a kárrendezési hivatalhoz intézett soraival: telik-múlik az idő, és nem érkezik válasz.

Tévedett.

Mindössze két nap múlva kapott egy tértivevényes levelet, amelyben dr. Tóth Éva kilátásba helyezi, hogy amennyiben az ügyfél nem jelenik meg a szóban forgó időpontban az adott címen, személyazonosságát igazoló okmánnal és lakcímkártyával, akkor ő, közjegyzői jogaival összhangban, új időpontot fog kitzúzni, amelyre az ügyfelet karhatalommal ve-

zetteti elő. Felhívja az ügyfél figyelmét, hogy a pótlólagos eljárás, valamint a hatósági elővezetés minden költsége az ügyfelet fogja terhelni.

Por Zsolt találgatta: mekkora összegről lehet szó? Mennyi lehet a rendőri elővezetés költsége? És a pótlólagos eljárásé? Nyilván több, mint egy üveg szerethető francia pezsgő ára, amennyit neki át kell vennie Zuglóban.

Megfordult a fejében, hogy érdemes volna megvárni az elővezettetést. Eltűnődött a magyar állam folyamatosságán. Porzsolt Zoltánt csendőrök hurcolják a váradi gettóba, Porzsolt Ernőt rendőrök vonszolják a zuglói közjegyzőhöz. Vajon meg is fogják bilincselni?

Aztán arra gondolt, hogy külföldre utazik az idézés elől, bár külföldön semmi keresnivalója nem lett volna.

Aztán belátta, hogy mint olyan sokszor, ezúttal is végtelen túlerő áll szemben vele. Az imént azt írtam Por Zsoltról, hogy makacs volt. Hozzáteszem: sajnos megfélemlíthető is. A gyávaságot az apjától örökölte.

Megpróbálta, gyakran sikerrel, rákényszeríteni magát, hogy úgy viselkedjék, mintha nem volna gyáva, és hozzászokott, hogy határozott, erélyes döntéseket hozzon, de attól még gyáva maradt. Kierkegaard szerint épületes érzés annak belátása, hogy Istennel szemben sohasem lehet igazunk. A dán gondolkodó nem tudhatta, hogy van egy ennél is jóval épületesebb érzés: annak belátása, hogy a magyar állammal szemben sem lehet igazunk, semmi szín alatt.

Magam is emlékszem: 2005. december huszonkettedike, csütörtök volt. Az idő enyhe, a forgalom sűrű, a buszok zsúfoltak. Az állampolgárok utolsó bevásárlásaikat intézték. Az irodát könnyű volt megtalálni. Emeletes, de kertes házban volt, néhány lépcsőnyire az utca sarkán álló neogótikus templomtól.

A templommal szemben, az utca másik oldalán egy mozi állt valaha, de már legalább tizenöt éve lebontották.

Por Zsolt egy percre megállt a kapuban, hogy átgondolja, mit fog mondani azoknak a rég nem látott személyeknek, akiket kényszerűségből újra látnia kell. Erre próbált felkészülni annyi idő alatt, ameddig egy kicsit megbarnul a kenyérszelet a pirítóban, de csak a filmek jutottak eszébe, amelyeket a lebontott moziban látott húsz-huszonöt, harminc évvel ezelőtt. Például itt látta a *Mackenna aranya* című westernt, amelynek utolsó jelenetében – némi túlzással – összedől a világ, vagy legalábbis megnyílik a föld. Vállat vont, és megnyomta a kapucsengőt.

Az iroda az emeleten volt. Por Zsoltot kellemes meleg fogadta, de ő úgy érezte: túl van fűtve. Ő már odalent a kapualjban is kenyérpírtóra gondolt.

Klári felugrott az egyik karosszékből, két-három lépést tett felé, és pusztit nyomott az arcára. Klári az apja özvegye volt, ő viselte az apa gondját akkor is, amikor haldoklott. Por Zsolt akkoriban úgy látta: derekasan helytáll, és számára is váratlanul megnyílt benne az asszony iránti két és fél évtizedes harag. Az apa temetése után szívélyessé vált a viszonya Klárihoz: rendszeresen látogatta, néha még a gyerekeit is felvitte hozzá, az apa egykori lakására, ahová azelőtt egyszer sem tette be a lábát.

Klárinak szemlátomást jót tett az özvegyesség. Jól nézett ki, elegánsan ki volt sminkelve. Érződött, hogy minőségi parfümöt használ. Széles, kissé közönséges arca már-már szertreméltónak látszott. Senki sem gondolta volna róla, hogy fiatalkorában, mielőtt üzletkötővé képezték volna át, a rendvédelmi testületek kötelékében szolgált. Érdeklődött Zsolt hogyléte iránt, aztán elhallgatott.

A másik karosszékből Vékony Matild ült, Magda néni lánya. Ijesztően meghízott, amióta Por Zsolt utoljára látta. Meg is öregedett. Üveges tekintettel bámult a semmibe, unokatestvérét nem kívánta észrevenni. Zsolt odabiccentett felé, Matild erről sem vett tudomást. Egész életében könyvelő volt, mint az anyja, de vele ellentétben, nem ment férjhez. Mégis született gyereke, egy fiú, mégpedig egy olyan férfitől, aki nem volt hajlandó elválni Matild miatt. Így viszont a kis Oszkár apa nélkül nőtt fel, Matild pedig még a férfi létét sem árulta el neki.

Igaz, a férfi sem volt különösebben kíváncsi az általa nemzett Oszkára. Nyilván adtak neki éppen elég vesződtséget a törvényes házasságából született gyerekek.

Magda néni egyik ismerőse hajlandó volt Oszkárt a nevére venni, vagy inkább a nevét adni az apasághoz, így hát Vékony Oszkár, ha szembekerült az „apja neve” rovattal, beírhatta: „Fenyő Lajos”. Egyébként Fenyő Lajos ugyanúgy nem törődött vele, ahogy vér szerinti apja sem, egy bizonyos Andor.

Oszkárnak kisgyerekkorában sokféle testi gyötrelemben volt része. Gyakran hányt, és majdnem mindig fáj a hasa. Kiderült, hogy glutén- és laktózérzékenységben szenved, és szigorú diétára kötelezték az orvosok. Az iskolában tornafelmentést kapott, mert vékonyak voltak a csontjai. Már kisebb ütéstől, eséstől is eltörhettek, néhányszor csakugyan el is törtek.

Oszkár – vagy ahogy Matild becézte, Macika – időközben felnőtt. Por Zsolt annyit tudott róla, hogy váratlanul külföldre költözött, és nem tudatta az elérhetőségét az anyjával. Matild nem adta fel: szívós kutatómunkával kiderítette Macika e-mail címét, és akkor egy darabig üzenetekkel bombázta a fiát. Soha, egyetlenegyszer sem kapott választ.

Így tehát Matild most már jó néhány éve egyedül van. Nincs neki senkije. Nem csoda, hogy ilyen csúnyán elhízott.

A két karosszéktől egy kissé távolabb volt egy kanapé. Azon is helyet foglalt valaki, de őt Por Zsolt nem tudta szemügyre venni, mert az előszobának az a sarka gyengébben volt megvilágítva, mint a karosszékek. Kinyílt az egyik ajtó, és előbukkant egy szemüveges, bordó kiskosztümös nő. Azt mondta, hogy még néhány perc türelmet kér. Ő volt a közjegyző. Máriss visszahúzódott a szobájába.

A kanapén ülő személy télikabátot viselt, noha izzasztó meleg volt. Ez egy hosszú, barna posztókabát volt kapucnival, amely nagyjából eltakarta az arcát. Ezáltal egy kicsit Anonymus ércszobrára emlékeztetett, a Vajdahunyad-vár bejárata előtt. Persze a hasonlóság mindjárt véget is ér, mert a posztókabátos személy, ellentétben a szoborral, hangot bocsát ki magából, hol nyüzszítésre, hol szörcsögésre emlékeztető hangot. Ezt időnként lihegés, zihálás szakítja meg.

Továbbá mozog is. Rázkódik a felsőteste. Kezébe temeti az arcát, így az sem látszik belőle, amit nem takarna el a kapucni. Ujjai közt valami folyadék csepeg, csurog. Talán könny, talán takony.

Ő volt Porzsolt Vera.

Por Zsolt közelebb lépett hozzá, de Vera háritó mozdulatot tett. Most már látszott az arca is. Elázott, felpuhult arc volt, mégis az összeaszalódottság benyomását keltette.

Aki ennyire ki van száradva – gondolta Zsolt –, az ne hullasson könnyeket.

Hét évvel ezelőtt, az apjuk temetésén látta Verát utoljára, de csak messziről, és csak röviden, mert Vera nem fogadta a köszönését. Utoljára húsz éve, 1985 őszén beszélt Verával, és az a beszélgetés a legkevésbé sem volt barátságos.

Legfőbb ideje, hogy a sírásról is mondjak egyet és mást. A sírás – pontosabban a sírás mellőzése – fontos szerepet játszott a férfi életében. Évtizedekkel ezelőtt, egy januári napon történt egy esemény, amelynek során az akkor nem egészen tizenöt éves Ernő nem volt hajlandó sírni, noha környezete ezt elvárta, sőt megkövetelte volna tőle. Ezen a napon egyik pillanatról a másikra vége szakadt Ernő gyerekkorának.

Röviden fel kell idéznem ezt a napot, noha eltérít fő témánktól és célunktól, az életvesztés miatt ránk váró kártérítéstől, mert így fogjuk a maguk teljességében megérteni azokat a furcsának látszó érzelmi viszonyokat – pontosabban az ilyen viszonyok pusztulását –, amelyek a Magda néni beadványaiban előhozott életvesztések nyomán kirajzolódnak.

Magam is emlékszem: 1974. január huszonharmadika szerdára esett. Por Zsolt, illetve akkor még Ernőke, iskola után trolibuszra ült, és elment a Kacsóh Pongrác úti lakótelepre, ahol Edit néni lakott, aki németre tanította.

Edit néni Ernőke nagymamájának volt az unokatestvére. Hasonlított is rá. Mindössze három évvel volt fiatalabb Nagymamánál. (Nagy kezdőbetűvel írom, mert ez lesz a tulajdonképpeni neve.) Kedvezőbb körülmények között nevelkedett, mint rokona, és sze-

rencséje is volt: a numerus clausus nevű jogfosztó törvény ellenére tanári diplomát szerezhetett a szegedi egyetem bölcsészkarán, ahol megismerkedett Radnóti Miklóssal, Ortutay Gyulával és más hírességekkel. Radnótiné Gyarmati Fanni egy kicsit féltékeny is volt miatta, mint nemrég közreadott naplójából kiderül.

Székely, illetve Steiner Edit akkor még nem volt keményvonalas sztálinista, az csak a háború után lett belőle. Az 1950-es évek haragos fanatizmusát viszont később is megőrizte. Ugyanazzal a megvetéssel emlegette a megalkuvó Tutust – így becézték Ortutayt baráti körben –, mint amellyel felróta Kádár Jánosnak, hogy rosszul szabott öltönyt visel, és intézkedés nélkül tűri, hogy a Játékkártyagyár homlokzatáról felújításra hivatkozva már két hete eltávolították a vörös csillagot, amelyet persze azóta sem helyeztek vissza.

A megvetés nem gátolta meg Edit nénit abban, hogy időnként protekciót kérjen Tutustól, aki még rendelkezett egykori befolyásának egy részével, és többnyire meg is próbált segíteni.

Ernöke nem kedvelte Edit néni óráit. Edit néni folyamatosan büntetett. Minden németóra hatvanperces megrovás volt. Ha Ernőke eltévesztett egy névelőt, vagy nem jól alkalmazta a melléknévragozást, azt ő személyes sértésnek tekintette.

A növendék egyszer azt hitte, hogy a „nyúl” nőnemű szó. Látva Edit néni sértődött, szemrehányó arcát, rögtön korigált: „Jó, akkor legyen *der Hase*.” Mire Edit néni felcsatant: „Neked az mindegy?!” Ha Ernőke egy-egy tréfával próbálkozott, Edit néni úgy nézett rá, mintha egy giliszta szólalt volna meg. Ha egy zacskó savanyúcukorral próbálta javítani a hangulatot, az idősödő asszony éles hangon tette fel a kérdést: „Willst du mich damit füttern? Ist das dein Ernst?” Azaz, körülbelül: „Ezzel te engem takarmányozni akarsz? Komolyan gondold?” Azt a humoros kétértelműséget persze nem adhatom vissza, hogy az „Ernst” nemcsak komolyságot, hanem Ernőt is jelent. Edit néni talán észre sem vette, hogy nyilván akarata ellenére, egy vicces szójáték csúszott ki a száján.

Máskor egyszerűen csak annyit mondott, ha a fiú cukorkával merészelt kísérletezni, hogy semmitől sem irtózik annyira, mint a zörgő celofánzacskótól. Moziba is azért nem jár, mert mihelyt meghallja a háta mögött a celofánzörgést, elmegy a kedve az élettől. Arról nem szólva, hogy manapság már a szovjet filmgyártás terén is olyan ideológiai lazaság van, mintha Moszkvában visszaállították volna a kapitalizmust.

Aznap, január huszonharmadikán, szerdán Edit néni feltűnően barátságos volt. Mosolygott. Megsimogatta Ernőke arcát. Ehhez hasonló kedveskedés eddig még nem fordult elő Nagymama unokatestvérénél. De ezzel még nem fejeződtek be a kellemes meglepetések! Edit néni karonfogta Ernőkét, és kiment vele a konyhába. Elővett a hűtőből három tojást. „Sütünk egy kis rántottát” – mondta –, „mert elképzelhető, hogy mostantól egy darabig nem fogsz enni.” A rántotta mellé kiflit is adott.

Ernöke mindezt nem értette. Amilyen felkészületlen volt, még mindig nem fogott gyanút. Egyszerűen csak hálás volt. Úgy látszik, félreismerte Edit nénit, aki sokkal jóságosabb, mint ő hitte, és aki megérezte, hogy ő éhes, mert csakugyan nem ebédelt.

Kapott a rántotta és a kifli mellé egy pohár vizet is. Arra gondolt, hogy a vizet majd még külön meghálálja Edit néninek.

Éppen lenyelte az utolsó falatot, amikor csengettek.

Az ajtóban egy ötvenéves férfi és egy hatvanöt éves asszony állt, Porzsolts Árpád – őt már ismerjük – és özvegy Frank Tivadarné született Kardos Amália. Ő a Nagymama, akit nagy kezdőbetűvel írok, mert a pozíciója egyszersmind a neve is.

Ernöke meglepődött. Furcsállta, hogy az apja és Nagymama együtt mutatkoznak. Meglehetősen utálták egymást. És most itt állnak egymás mellett az ajtóban. Mit keresnek ezek itt, amikor neki németórája van?

Legalább öt másodpercbe telt, amíg rájött, hogy ma nem lesz németóra. Helyette lesz valami más. Körülbelül sejtette már, micsoda, de a sejtelmet nem fogalmazta meg, én pedig ezúttal nem siethetek a segítségére, ahogy a német szavakat sem tanulhatom meg helyette.

Az autó – a rendőrkek Zsiguli, amelyet Magda néni taposott ki Porzsoltséknak – ott parkolt egészen közel. Ernő a hátsó ülésen megpillantotta Verát, aki akkoriban tízéves volt, és ő már akkor sem szerette. Most mégis kénytelen volt odaülni mellé, mert máshol nem lett volna hely.

Ólomszürke, sötét nap volt. A kocsí áthaladt a vasúti felüljárón. A vágányok fegyelmezetten voltak szürkék, az oldalt sorakozó építmények elhanyagoltan. Látszott a Vidám Park: a mozdulatlan óriáskerék és a dermedt hullámvasút. Nagymama és az apa egész úton nem szólt egy szót sem. Vera időnként megkérdezte: „Mikor érünk már haza? Mikor érünk már haza?”

A kérdés már csak azért is fölösleges volt, mert Porzsoltné közel laktak a Városligethez, amely a felüljáró után következett. Az egész autókázás legfeljebb tíz percig tartott.

A lépcsőház sötét volt, a világítás nem működött. Az előszoba ugyanolyan sötét volt, mint a lépcsőház, ráadásul keskeny is, mert kétoldalt egy-egy plafonig érő, hosszú ruhásszekrény foglalta el a helyet, úgy, hogy egyszerre csak egy személy fért el közöttük. Ezért a négy családtag libasorban vonult be a nagszobába, ahol egy árnyalattal világosabb volt a félhomály.

A család ötödik tagja nem volt jelen.

Ernő a villanykapcsoló felé nyúlt, de Nagymama lefogta a kezét.

„A mai napon” – szólalt meg az apa (alig hihető, de tényleg így mondta: „a mai napon”) –, „a mai napon Anyukátok a Péterfy Sándor utcai kórházban szívelégtelenség miatt meghalt.”

Por Zsolt évekkel később megtudta, hogy Porzsoltné született Frank Sára nem „a mai napon”, hanem valójában már január 21-én, hétfőn halott volt. Az apa tehát ebben a tekintetben hazudott. Valószínűleg hazudott a halálnemet illetően is, de Por Zsolt sohasem tudta meg, mi volt a halál tényleges közvetlen oka.

Estefelé, amikor egymást követték a hívások azon a telefonvonalon, amelyet Magda néni taposott ki Porzsoltnak (Ernő már nyúlt a csatlakozó után, hogy kihúzza, de Nagymama ismét lefogta a kezét), az apa gépiesen hajtogatta: „Végzetes gyógyszeres történet... véletlenül... Végzetes gyógyszeres történet... véletlenül...” Már a hanghordozásán is érződött, hogy valótlan állít. Frank Sára gyógyszerész volt, huszonkét éve dolgozott különböző patikákban. Ki van zárva, hogy véletlenül összecserélte az egyik gyógyszert a másikkal, és ebbe halt bele.

Ha megmérgezte magát, akkor szándékosan tette, és hozzáértőként valószínűleg úgy választotta meg a mérget, hogy őt aztán semmiképpen se lehessen megmenteni.

Vagy ha valami mást követett el önmaga ellen, az is szándékos cselekedet volt, nem pedig véletlen.

Hogyan lehet öngyilkos az ember egy közepes méretű pesti bérlakásban? Ernőke sorra vette és egymás után elvetette a lehetőségeket. Az ereit nem vághatta fel, mert annak nyomai maradtak volna. Az ablakon nem ugorhatott ki, mert annak szemtanúi lettek volna. Túl sok további lehetőség nem marad.

Két nappal korábban, hétfő este, amikor Ernő végre hazamehetett, és belépett a durva roncsolással felfeszített bejárati ajtón, azt kellett hallania, hogy az anyját egy-két napra kórházba vitték. Megfordult a fejében a kérdés: mit fog mondani a történekről az anya, amikor majd egy-két nap múlva kijön a kórházból? Arra nem gondolt, hogy Frank Sára nem jön ki a kórházból. Élve legalábbis nem.

Csak hogy Ernőke a félhomályos nagszobában nem gondolkozhatott azon, hogy mi történt tegnapelőtt, mert a bejelentés utáni pillanatban úgy tört ki a sírás, mint amikor a fürdőkádba zubogva megeresztik a vizet. Azaz mégsem egészen úgy, mert a kádba zúduló víz többnyire tiszta, ő pedig szennyesnek érezte a zokogást. Hátrább lépett, és száraz, részvétlen szemmel figyelte a három személyt – az öregasszonyt, a középkorú férfit és a gyereklányt –, amint imbolyognak, támolyognak, összekapaszkodnak, és közben vinnyognak, szipognak, időnként kifújják az orrukat.

Azok egyszerre csak hátrafordultak. Csodálkozva méregették Ernőket.

„Hát te nem sírsz?” Ezt az apa kérdezte, elcsukló hangon.

Nem, neki nem volt sírhatnékja. Inkább a gyomra fordult fel. Kirohant a vécére, és kihányta Edit néni rántottáját a kiflivel együtt. Amikor visszatért a szobába, az apa magához ölelte. Akkoriban Ernő már valamivel magasabb volt az apjánál. Most azonban kétrét görnyedt az ölelésben, így tehát az ő arca volt lejjebb, és érezte, hogy az arcára langyos könny-

cseppek hullanak. Még sohasem látta az apját sírni. Már-már meghatottság fogta el. Ugyanakkor úgy érezte, hogy az apa csak jól felfogott kötelességét teljesíti, amikor könnyeket hullat.

Megint felfordult a gyomra, de már nem volt mit kiokádnia.

„Hát te ilyen erős vagy?” Ezt is az apa kérdezte, és közben ismét megbicsaklott a hangja.

Nem, ő nem érezte magát erősnek. Ő csak azt szeretete volna tudni: ki a felelős? Ha többek vannak, akkor hogyan oszlik meg a felelősségük?

Erre a kérdésre három személy válaszolhatott volna.

Az egyik: Nagymama. Őt Ernő éveket át bombázta kérdéseivel, özvegy Frank Tivadarné pedig éveken át kitartóan és leleményesen hazudozott. Végül Ernő, ekkor már Zsolt, számára is némileg váratlanul, úgy döntött, hogy soha többé nem találkozik Nagymamával, és ebből adódóan kérdéseket sem tehetett fel neki többé.

A másik: Porzolt Árpád, az apa. Neki nem lehetett kérdéseket feltenni. Nem volt rá alkalom. Por Zsolt harminckilenc éves volt, amikor meghalt az apja. Ezalatt a harminckilenc év alatt soha, egyetlenegyszer sem beszélgettek. Utóbb, miután az apa összeházasodott Klárral, soha, egyetlenegyszer sem maradtak négy szemközt. Mindig jelen volt egy harmadik személy, többnyire Klári vagy Vera, néha mindkettő. Ilyen alkalmakkor a társalgás vagy inkább szóváltás motorja a két nő közt hol parázsló, hol fellobbanó gyűlölet volt. Szereplőknek ilyen körülmények között eszébe sem jutott, hogy az első feleséggel, főleg annak halálával kapcsolatban kérdéseket tegyen fel.

Végül egyszer, egyetlenegyszer mégiscsak eltölthetett körülbelül háromnegyed órát kettesben az apával. Porzolt Árpád éppen haldoklott, Klári pedig valamilyen ürüggyel távozott a lakásból. Por Zsolt lassan, körülményesen fogalmazta meg a kérdéseket, pedig mindössze arra lett volna kíváncsi: mi történt, és ami történt, miért történt?

Már csak azért is nehezen ment a kérdések megfogalmazása, mert a televízió be volt kapcsolva. Egy riport- vagy dokumentumfilm volt adásban arról a népes munkacsoportról, amely Ruandában, közvetlenül az 1994-es népirtás után, iparkodott megmenteni az ország területén élő hegyi gorillákat, ugyanis divatba jött a bebalzsamozott gorillakézből készült hamutartó. Orvadászok árusították a helyi piacokon.

A munkacsoport őserdő felé vezető útját is mutatta a kamera. Az országút szélén éhségtől vagy betegségtől legyengült, csont és bőr emberek százai hevernek, egyik-másik még mozog. A munkacsoport vezetője angolul mondja (feliratozva is van): „ezeken a szerencsétleneken sajnos nem tudunk segíteni, mert akkor nem jutnánk el a gorillák élőhelyéig, és különben sincsenek meg az embermentéshez az eszközeink. Egyébként is, emberből korlátlan a létszám, gorillából viszont már csak igen kevés akad. Elsősorban őket kell megmentenünk.”

Az apa, amint az ágyban feküdt, ugyanolyan csont és bőr volt, mint a képernyőn látható, korlátlan létszámú haldoklók. Fekhetett volna az országút szélén is, nem most, hanem 1944 vége felé, de nem így alakult, mert egy óvatlan pillanatban megszökött a halálmenetből, és védelmet remélve jelentkezett a szovjeteknél, akik berakták egy másik halálmenetbe, amely az úgynevezett szocialista fejlődést volt hivatott építeni.

Arra a kérdésre, hogy mi történt, és ami történt, miért történt, a haldokló, mintegy kitérve a kérdés elől, a szülőfalujáról kezdett beszélni, ahonnan 1944 kora tavaszán behívták munkaszolgálatra, és ahová az élet hátralevő részében nem tért vissza többé. Soha többé. Majd hirtelen sírógörcsöt kapott. Miközben zokogott, bocsánatot kért a fiától a gyengeségeért. Por Zsolt megsajnálta az apját, nem faggatta tovább. Utóbb megbánta, hogy ennyire elnéző volt, de később már nem hozhatta helyre a tévedését.

Ez volt a második és egyben utolsó eset, hogy Por Zsolt az apját sírni látta.

És volt még egy személy, aki megmondhatta volna, mi történt, és ami történt, miért történt. Ő dr. Szathmáry Péter volt, Frank Sára kezelőorvosa. Azokban az években, amikor Ernő anyját endogén eredetű depresszióval kezelte, Szathmáry a negyvenes évei közepén járt.

Por Zsolt magas termetű, erőteljes alkatú, jóképű férfira emlékezett vissza. Felesége és két kisgyereke volt, egy lány és egy fiú.

Már ebből az apró adalékból sejthető, hogy a két család között privát kapcsolat alakult ki. Nyaranta Szathmáryék gyakran meglátogatták Porzsolték leányfalusi nyaralóját, ahol a gyerekek együtt játszottak. Azaz Vera olyan látványosan ki nem állhatta az orvosék vele nagyjából egyidős lányát, Esztit, hogy inkább csak Ernő játszott a két vendég gyerekkel, noha egy kicsit ő is unta őket.

Dr. Szathmáry eredetileg agysebész volt. Az 1960-as évek elején fordult figyelme az elmekórtan felé. Nemzetközi szakfolyóiratokban publikált, külföldi konferenciákon vett részt, legalább három nyugati nyelven tudott, és persze oroszul is. Mindezt Ernő anyja a legnagyobb elragadtatással ismételte, amikor Szathmáryék egy-egy látogatása után magukra maradtak.

Por Zsolt utólag jött rá, hogy ezek az áradozások az apáról is szólnak, sőt, elsősorban róla. Bezzeg Porzsolt Árpádnak nincs doktori címe. Még diplomája, sőt még érettségi bizonyítványa sincs. Nem tehet róla, hogy nem tanulhatott, de akkor sincs. Bezzeg ő nem beszél idegen nyelveket. Bezzeg ő nem utazgat külföldre hivatalos kiküldetésben.

Bezzeg dr. Szathmáry Péter majdnem két méter magas, miközben Porzsolt Árpád százhetven centiméter sincs!

Egyszer az is kiderült, hogy dr. Szathmáry egyik dédapja honvéd ezredes volt a szabadságharcban, apja pedig nagyívó, kártyás, mulató kedvű ember. Az orvos hangot adott azon aggodalmának, hogy kistfia, Gézuka, amilyen akaratos, talán örökölni fogja ezeket a tulajdonságokat. Úgy bizony, a Szathmáryak egy régi nemesi család. Péter bácsi – Frank Sára így emlegette az orvost a gyerekei előtt –, Péter bácsi egy igazi, vérbeli magyar úr!

Ernő már akkor, tizenhárom évesen megértette, hogy az anyja szerelmes az orvosba. És mintha Szathmáry sem lett volna közömbös az anyja iránt. Ezt a fiú már nem egészen értette, elvégre az orvos felesége, Eszti néni csinosabb volt az anyjánál, talán valamivel fiatalabb is.

Egyszer, egy leányfalusi látogatás alkalmával Ernő észrevette, hogy az orvos iszik néhány kortyot egy jaffaszörppel teli pohárból, aztán a poharat leteszi maga mellé az asztalra. Az anyja pedig néhány perccel később fogja ugyanazt a poharat, és kiissza. Továbbá észrevette, hogy ezt a mozdulatot nemcsak ő látta meg, hanem Eszti néni is.

Kínosan érezte, szégyellte magát.

Talán e hajdani kínos érzés miatt nem akarta megkeresni dr. Szathmáryt. Vagy talán bünrészesnek tartotta az orvost abban, ami történt, noha nem tudhatta, hogy egészen pontosan mi történt. Mindenesre nem kívánta vizontlátni az egykori Péter bácsit. Sokáig arra gondolt, hogy *joga van tudni*, mi történt, aztán – miután értesült róla, hogy dr. Szathmáry az ezredforduló körül szintén meghalt – arra gondolt, hogy most már ugyanígy *joga van nem tudni*, mi történt.

Erre hivatkozott – mármint arra, hogy tudni akarja, mi történt és miért – akkor is, amikor otthon Nagymama, az iskolában pedig Anikó néni számon kérte rajta a gyászt. Nagymamának az volt a kívánsága, hogy Ernő hordjon fekete karszalagot, de Ernő semmiféle karszalagot nem volt hajlandó hordani. Még jó, hogy nem nyilas karszalagot akar ráadni Nagymama! Ezt mondta. Mire Nagymama elsápadt, elhallgatott, és a karszalagról nem esett szó többé.

Anikó néni, az osztályfőnök pedig azt kívánta, hogy Ernő sírjon. Ő nem értette, miért olyan fontos ez a harmincas évei közepén járó nőnek, de az világos volt, hogy a sírás alattomos csapda, és a vesztét okozná, ha egyetlen könnyet is hajlandó volna hullatni. Nem ellenkezhetett nyíltan, de nem is fogadott szót.

Ilyesmiket mondott: „Anikó néni, kérem, a sírás olyan, mint az angol szövet: nem szabad csak úgy belevágni. Egy kicsit fel kell készülni rá.” (Ezt persze, mármint az angol szövetet, hallotta vagy olvasta valahol.)

Anikó néni idősebbnek látszott a koránál. Vastag, fekete keretű szemüveget és előnytelen frizurát viselt. Ismerkedéskor, az első osztályfőnöki órán, amikor minden tanuló beült valamelyik padba, kijelentette: az nem úgy van ám, hogy mindenki önhatalmúlag helyet foglal. Hanem úgy, hogy ő kijelöl egy öttagú ültetőbizottságot, amely az ő felügyelete alatt kidolgozza az ülésrendet, amelyről az osztályközösség demokratikusan szavazni fog.

Por Zsoltnak utóbb, visszatekintve iskolaéveire, mindig ez a szó jutott eszébe: „ültetőbizottság”.

A tanárnő hivatalos neve Ferenczfalvi Gyuláné volt. Nemrég vált el a férjétől, de megtartotta az asszonynevét. Ő vezette az iskolában a marxista vitakört, amelyet összeolvasztott az úgynevezett Elő-KISZ-szel, a Kommunista Ifjúsági Szövetség tagjelöltjeinek tartandó tanfolyammal. Tanárként oroszórakat tartott. Minden óra kezdetén kijelentette: ő tudja, hogy a tanulók nem kedvelik az oroszot, de az orosz nyelv akkor is kötelező.

Az egyik szünetben, talán két héttel a haláleset után, amikor ötödszörré vagy tizedszerre noszogatta Ernőt, hogy végre sírja el magát, váratlanul megkérdezte: „és mikor lesz a temetés?” Ernő azt felelte: „Most van.”

„Hogyhogy most?!”

„Ezekben a percekben. A mai napon, tíz és tizenegy óra között, az Új Köztemetőben.”

Anikó néni iszonyodva nézett rá. Kérdőre vonta Ernőt: miért nincs ott, miért nem kéredzkedett el? Amikor pedig ott lenne a helye!

Ernő ennek az ellenkezőjét gondolta, azt, hogy nem ott van a helye. Addig nem vehet búcsút a kedves halottól, amíg nem tudja, hogy mi történt és miért. Nem kívánta végighallgatni azokat a közhelyeket és hazugságokat, amelyek majd nyilván elhangzanak a sírnál. Ha ugyan sírja van a halottnak, nem pedig urnája. Nem tudta, hová temetik az anyját, nem is érdekelte. Őt az érdekelte volna, hogy mi történt és miért. Az ő szeme száraz maradt, és ezzel a száraz tekintettel szeretne volna látni a tényeket. Szembe akart nézni magával az eseménnyel, annak okaival és felelőseivel.

Mindezt nem mondhatta Anikó néninek, akit már így is megbotránkoztatott a viselkedése. Ráadásul Anikó néni a maga módján szerette őt, ő pedig a tanárnőt nem kedvelte és nem tisztelte, de ezt gondosan titkolnia kellett. Először is, büntudatot érzett. Anikó néni szeretete oktalan és értetlenkedő volt, de mégiscsak szeretet volt, ő pedig nem tudta, nem is akarta viszonzni.

Ebből következett, hogy színlelnie kellett. Megvetette magát a színlelés miatt, ugyanakkor azt is tudta, hogy szüksége van osztályfőnöke jóindulatára, ha túl akarja élni a gimnáziumi éveket. Ezért így felelt: „Anikó néni, kérem, ma irodalomórán Balassi Bálintról van szó, nekem pedig ő a legkedvesebb költőm.”

Anikó néni csóválta a fejét. Azt mondta: „Szörnyű.” Szerencsére becsengettek. A tanárnő a sírást attól fogva nem erőltette, de még három évvel később, az érettségi banketten is felidézte 1974 első hónapjait, és szörnyülködött Porzsoltnak Ernő szívtelességén.

A szívtelességről eszembe jut egy néhány hónappal korábbi esemény, amely szintén hozzátartozik az életvesztési viszonyok pontosabb megértéséhez.

Magam is emlékszem: 1973. október hatodika egy szombati nap volt. Ernőke aznap délután a *Mackenna aranya* című westernt látta, főszerepben Gregory Peckkel. Lenyűgözte a film utolsó jelenete, egy lovas üldözés, amelynek során meghasad a föld, és elnyeli az üldözőket, míg Mackenna, alias Gregory az utolsó pillanatban átugrat a hasadék fölött, övtáskájában aranyrögökkel, nyergében a békebíró szépséges lányával, akit ő szabadított ki a banditák karmai közül.

Egész úton hazafelé azon törte a fejét: miféle trükkel szimulálták forgatáskor a hegyomlást és a föld megnyílását? Azt ugyanis kizártnak tartotta, hogy a film kedvéért – mondjuk, robbantással – betemetnek egy egész kanyont.

Igazából a *Zabriskie Point* című filmet szerette volna megnézni, egy olasz rendező munkáját, akire egy idősebb barátja szerint „nagyon érdemes odafigyelnünk”. Csakhogy az anyja eltiltotta ettől a filmtől, mert munkahelyén, a Szőnyi úti patikában úgy hallotta, hogy „kábitószer és tömegszex van benne”. Ezt mondta Ernőkének: „Amíg én élek, ezt a filmet nem fogod megnézni.” Ez a tilalom, vagy inkább jóslat, vagy még inkább fenyegetés különös visszatartó erővel bírt: Ernő nem volt képes rászánni magát, hogy titokban megnézze a *Zabriskie Point*-ot, amely a közelmúltbeli amerikai diákszavargásokról szól, de felnőtt barátja szerint legalább ilyen érdekes benne, amint egy látomásos jelenetben életre kel a címbe foglalt sivatagos táj.

Így tehát egy másik filmet választott, olyat, amelyben szintén életre kel az elhagyott, sivatagos táj. Ez volt a *Mackenna aranya*, ebből volt hazatérőben.

Anyja izgatottnak látszott. A bemozdó hangjában is érezhető nyugtalanság vibrált.

Frank Sára rendszeresen hallgatta a Szabad Európát, időnként az Amerika Hangját is. Lelkesen, hangosan helyeselt a kommentároknak. Aztán gyorsan lehalkította a hangját, amikor eszébe jutott, hogy meghallhatják a szomszédok. Dühösen sziszegett, amikor a zavaró adók érthetetlené torzították a műsorvezető hangját.

Ezúttal nem volt mit helyeselnie. Lelkesedésre sem találhatott indítékot. A hírösszefoglaló arról tudósított, hogy a mai napon a kora délutáni órákban az arabok két irányból, Szíria és Egyiptom felől összehangolt támadást indítottak Izrael ellen. Csapataik nem ütköznek számottevő ellenállásba. Folyamatosan törnek előre mind a Sinai-félszigeten, mind a Golán-fennsíkon. A mai nap a zsidóknál ünnep – Jom Kippur, az Engesztelés Ünnepe –, éppen ezért választották az arabok ezt az időpontot. Izraelben ilyenkor nincs közlekedés, nem lehet a hadsereg tartalékos állományát mozgósítani. És ezúttal, nem úgy, mint 1967-ben, légielő szempontjából is többszörös túlerőben vannak az arabok. A zsidó állam – mondta drámai hangon a hírolvasó – végső veszedelemben forog.

Ernő nem kedvelte anyjának azt az arckifejezését, amelyet a Szabad Európa hallgatásakor öltött. Azzal sem tudott mit kezdeni, hogy az asszony élesen elutasítja a fennálló rendet, a népi demokráciát, mert azt is látta, hogy nem tudja, mit szeretne a létező szocializmus helyett. Olyan berendezkedést, amelyet Svájcban látott, amikor egyszer kijutott? Itt, nálunk sohasem lesz kantonszövetség, sem pedig részvételi demokrácia. De még Suchard csokoládé sem lesz egyhamar! És bosszúsággal, viszolygással töltötte el, amikor látta, hogy Frank Sára aggódik, szorong Izrael miatt.

Tudatlanságon alapuló primitív, naiv igazságérzet munkálkodott a tizennégy éves fiúban. A nap, október hatodikán Magyarországon gyásznappal volt, annak emlékére, hogy 1849 október 6-án bosszút álltak az osztrákok, miután a magyarokat megalázták az oroszok. Egyszer már győzhetnének a magyarok is – ez járt a fejében hazafelé menet, amikor nem a filmbelei betemetett kanyon rejtélyén töprengett.

Hasonlónak látta Izrael és az arabok harcát. Úgy hitte – meglehet, tévesen –, hogy hat évvel korábban, 1967-ben az arabok a szabadságukért harcoltak, Izrael pedig megalázó vereséget mért rájuk. Most, hogy újra kezdődött a háború, hallva az erről szóló tudósítást, az járt a fejében: egyszer már győzhetnének az arabok is.

Fennhangon kimondta, amit gondolt: „Egyszer már győzhetnének az arabok is!”

Anyja felállt a székből, megfordult, és teljes erővel arcul ütötte. „Nem tudtad, hogy te is zsidó vagy?” – rivallt rá. – „Nem tudtad? Hát akkor most közlöm veled!”

Ezt a felvilágosítást minősíthetjük egyrészt elhamarkodottnak, másrészt elkésettnek, és mindenképpen kevésbé szerencsésnek. Viszont ezt követően négy és fél hónappal Frank Sára okleveles gyógyszerész már halott volt.

Egy évvel később az akkor tizenhat éves Ernő a Lenin körúton járt, és látta, hogy a Zrínyi filmszínházban a *Zabriskie Point* című filmet vetítik, Michelangelo Antonioni alkotását. Jegyet váltott rá, megnézte. A moziból kijövet, nem is túlságosan hamar, talán a Blaha Lujza téren jutott eszébe, hogy a jóslat, amely szerint az anya életében ezt a filmet ő nem fogja látni, igaznak bizonyult. ■ ■ ■

(Folytatása következik.)